

Asia: VN/14348/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne asiakasmaksuasetuksen muutoksista

Tiivistelmä

1. Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen mielestä ehdotetun asetusmuutoksen vaikutusta asiakasmaksuihin ei voi pitää maltillisena eikä muutos varmista sitä, ettei eriarvoisuus kasvaisi.
2. Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus katsoo, että pienituloisimpien vapauttamisesta asiakasmaksuista tulisi säätää, jotta kansalaiset olisivat keskenään yhdenvertaisessa asemassa palvelunjärjestäjänä toimivasta hyvinvointialueesta riippumatta.
3. Asetusmuutos sisältää Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen näkemyksen mukaan asiakas- ja potilasturvallisuusriskejä hoidon tarpeen arvioinnin oikea-aikaisuuden, hoidon saatavuuden ja tarvittavaan pitkäaikaishoitoon sitoutumisen heikkenemisen vuoksi.
4. Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus katsoo, että ilman perusteellista tutkimusnäyttöön perehtymistä ja arviointia tehdyillä säästötoimilla voi olla tavoiteltujen vaikutusten sijaan vastakkaiset seuraukset.

Esitys

Hallituksen ohjelman mukaan toteutetaan erikoissairaanhoidoa painottaen asiakasmaksujen maltillinen korottaminen mahdollisimman oikeudenmukaisesti lisäämättä eriarvoisuutta sekä siten, etteivät maksut muodostu esteeksi palveluiden saamiselle. Lisäksi yhtenäistetään terveydenhuollon asiakasmaksut kansallisesti.

Perustelumuistiossa todetaan, että ehdotuksessa on kyse merkittävistä prosentuaalisista korotuksista asiakasmaksujen enimmäismääriin. Perusterveydenhuollon maksujen enimmäismääriä korotettaisiin pääsääntöisesti 22,5 prosentilla ja erikoissairaanhoidon maksujen enimmäismääriä pääsääntöisesti 45 prosentilla. Palvelujen käyttäjää suojaa maksukatto sekä terveyskeskusmaksujen ja sarjahoidon maksujen perimistä käyntimäärien mukaan rajoittavat säännökset.

Asiakasmaksukorotukset on perustelujen mukaan katsottu tarkoituksenmukaiseksi kohdistaa kaikkiin niihin terveydenhuollon asiakasmaksuihin, joiden maksujen enimmäismääristä säädetään asiakasmaksuasetuksessa, jotta korotukset pysyisivät kokonaisuudessaan mahdollisimman kohtuullisina niin perusterveydenhuollossa kuin erikoissairaanhoidossakin. Perusterveydenhuollon maksut sekä laitoshoidon maksut painottuvat pienituloisiin kotitalouksiin. Sen sijaan erikoissairaanhoidon ja suun terveydenhuollon maksut painottuvat melko tasaisesti kaikkien tulokymmenyksien kotitalouksiin. Osittain tästä syystä korotuksia ehdotetaan kohdistettavaksi erityisesti erikoissairaanhoidon.

Lausunto

Ehdotuksen perimmäinen tarkoitus vahvistaa julkista taloutta ja varmistaa väestön yhdenvertaisten ja riittävien palveluiden saatavuus on kannatettava. Ehdotetun asetusmuutoksen vaikutus julkisen talouden tasapainottamiseen on kuitenkin melko vähäinen. Asiakasmaksujen korottamisen vaikutukset etenkin haavoittuvassa asemassa oleville kansalaisille ovat sitä vastoin tuntevat. Muuta väestöä suuremman julkisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen takia muutos aiheuttaa jo entuudestaan taloudellisen kuormituksen tilanteessa eläville suurimman maksurasitteen. Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen mielestä ehdotetun asetusmuutoksen vaikutusta asiakasmaksuihin ei näin ollen voi pitää maltillisena eikä muutos varmista sitä, ettei eriarvoisuus kasvaisi.

Asetusmuutoksen vaikutukset kohdistuisivat esityksen mukaan eniten toiseksi alimpaan tulokymmenykseen. Suhteessa kotitalouden maksukykyyn muutokset kohdentuisivat voimakkaammin tulojakauman alapäähän. Esityksessä on arvioitu, että niiden asiakkaiden määrä erityisesti pienituloisten keskuudessa, joille voisi seurata vaikeuksia selvitä asiakasmaksuista, kasvaisi. Tämä voisi yksittäisissä tapauksissa johtaa toimeentulotuen tarpeeseen tai maksujen ulosottoon.

Samanaikaisten sosiaaliturvassa tapahtuneiden/tapahtuvien leikkausten myötä osan kotitalouksista taloudellinen liikkumavara on kapea, jopa olematon. Jo pelkästään sosiaaliturvaa koskevien muutosten on ennakoitu lisäävän aikuissosiaalityön ja toimeentulotuen tarvetta. Asiakasmaksumuutokset voivat osaltaan myötävaikuttaa siihen, että taloudellisen tuen tarve edelleen kasvaa, mikä ilmenee mm. lisääntyvänä sosiaalihuollon ohjauksen, neuvonnan ja palvelutarpeen arviointien sekä palveluiden tarpeena. Sosiaalihuollon ja asiakasmaksuasioita hyvinvointialueilla hoitavien yksiköiden resurssitarve saattaa kasvaa asiakkaiden taloudellisten tilanteiden selvittämistyön lisääntyessä.

Hyvinvointialueita on tarkoitus kannustaa vapauttamaan pienituloisimmat asiakasmaksuista. Asiakasmaksulain mukainen velvoite jättää asiakasmaksu perimättä tai alentaa sitä ei kuitenkaan koske korotettavaksi ehdotettavia tasasuuruksia terveydenhuollon maksujen enimmäismääriä. Hyvinvointialue voi silti päättää, että myös muita kuin lain velvoittavuuden piirissä olevia maksuja voidaan jättää perimättä tai alentaa edellä mainituin perustein tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen. Tämä mahdollisuus ei ole Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen mielestä riittävä. Keskus katsoo, että pienituloisimpien vapauttamisesta asiakasmaksuista tulisi säätää, jotta kansalaiset olisivat keskenään yhdenvertaisessa asemassa palvelunjärjestäjänä toimivasta hyvinvointialueesta riippumatta.

Korotukset kohdistuisivat esityksen perustelujen mukaan kansalasiin terveyspalvelujen tarpeen mukaan. Kun pienituloisilla voi olla jatkossa vaikeuksia selvitä asiakasmaksuista, tämä voi edelleen vaikuttaa palveluiden piiriin hakeutumiseen. Varsinkin perusterveydenhuollossa asiakasmaksutaso

voi vaikuttaa palvelujen käyttöön ja aiheuttaa esim. terveydentilan heikentymistä. Asetusmuutos sisältää Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen näkemyksen mukaan asiakas- ja potilasturvallisuusriskejä hoidon tarpeen arvioinnin oikea-aikaisuuden, hoidon saatavuuden ja tarvittavaan pitkäaikaishoitoon sitoutumisen heikkenemisen vuoksi.

Vaikutusarvioinnista

Suomessa kotitalouksien osuus terveydenhuoltomenoista on muita Pohjoismaita ja OECD:n keskiarvoa merkittävästi suurempi. Kansainvälisessä vertailussa koettu hoitoon pääsy on Suomessa muita maita heikompi. Asiakasmaksujen korotus vaikuttaa näiden molempien keskeisten terveyspalvelujärjestelmän indikaattoreiden heikentymiseen. Kokonaisvaikutusta terveydenhuollon menoihin ei asetuksen vaikutusarvioinnissa pystytty tutkitun tiedon puutteessa arvioimaan. Voidaan kuitenkin olettaa, että korkeammat asiakasmaksut eivät ole omiaan parantamaan oikea-aikaista palveluihin hakeutumista taloudellisesti kuormittuneiden kansalaisten parissa.

Palveluun ja hoitoon pääsyn viiveet ovat asiakas- ja potilasturvallisuutta vaarantavia tilanteita. Viiveestä aiheutuva palvelutarpeen vaikeutuminen aiheuttaa vaativamman palvelun tarvetta ja siten korkeampia kustannuksia palvelujärjestelmälle sekä lisää haittavaikutusten riskiä. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan potilasturvallisuuden pettämisen korjaamisesta aiheutuu Suomessa miljardin euron suuruinen kustannuserä vuosittain. Onkin syytä olettaa, että asetuksen perusteluissa esitetty euromääräinen arvio on liian optimistinen tosiasiallisiin asetuserämuutoksesta julkiselle taloudelle aiheutuviin seurauksiin verrattuna.

Asetuksen muistiossa todetaan, että valmisteilla on samanaikaisesti useita muita valtiontalouden säästötoimia, joiden yhteisvaikutuksia nyt kyseessä olevan ehdotuksen kanssa ei tässä valmistelun vaiheessa ole ollut mahdollista arvioida. Asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta säästötoimien yhteisvaikutusten kohdentuminen heikoimmassa taloudellisessa, sosiaalisessa tai terveydellisessä tilanteessa oleviin lisää riskiä palvelu- ja hoitoviiveisiin, hoitoon sitoutumattomuuteen, annettujen hoito-ohjeiden tai lääkityksen puutteelliseen toteutumiseen. Näiden seikkojen vaikutuksista yksilöiden ja väestön sosiaaliseen pärjäämiseen, terveyteen, sairastavuuteen ja kuolleisuuteen on olemassa runsaasti tutkimusnäyttöä sekä Suomesta että kansainvälisesti. Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus katsoo, että ilman perusteellista tutkimusnäyttöön perehtymistä ja arviointia tehdyillä säästötoimilla voi olla tavoiteltujen vaikutusten sijaan vastakkaiset seuraukset.

Lausuntonne todistuksista ja lausunnoista perittävistä asiakasmaksuista.

Huom! tämä kysymys on osoitettu ensisijaisesti hyvinvointialueille. Todistuksista ja lausunnoista perittävien asiakasmaksujen jatkovalmistelua varten hyvinvointialueita pyydetään tuottamaan valmistelun tueksi tietoa hyvinvointialueen antamien todistusten ja lausuntojen määristä sekä niistä saatavista asiakasmaksutuloista. Samalla mahdollisuuksien mukaan pyydämme tietoa alla olevasti eriteltyinä:

- Lääkäriinlausunnot ajokorttia varten
- Lääkäriinlausunnot aselupaa varten
- Muut säädöspohjaiset lausunnot ja todistukset (jos tieto jo koottuna)
- Muut (ei-säädöspohjaiset) todistukset (jos tieto jo koottuna).

Lisäksi hyvinvointialueita pyydetään arvioimaan todistuksista ja lausunnoista perittävän asiakasmaksun nykyisen enimmäismäärän suhdetta todistusten/lausuntojen tuottamisen kustannuksiin (maksujen kustannusvastaavuus).

Tietoa tarvitaan, jotta todistuksista ja lausunnoista perittävän maksun enimmäismäärään valmisteltavan

korotuksen vaikutukset hyvinvointialueen rahoitukseen voidaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

-

Koskela Satu
Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus